

ניצוץ אחד

בה"י
פרשת כי תצא תשפ"ו

ניצוץ אחד ופרפראות יקרות משיעורי מורנו
הגה"ח ר' דניאל חיים אלטר שליט"א
ראש ישיבת 'פני מנחם' בעיה"ק ירושלים תובב"א

יו"ר בסיוע הנגיד הרבני המפואר
הרה"ח ר' מאיר מלניק ומשפ' שיחיו
ברוקלין - ניו יורק

רזא דאחד
שיחות ודרשות

פי תצא למלחמה
על איביך (דברים כא, י)

המלחמה הגדולה

ידוע מה שכתבו בזה בספרים (עי' ש"ך ע"ת כאן):
ש"ה פרשת כי תצא תורה אור כט; אור המאיר כאן ד"ה אי יאמר; ועד) כי לא
בא מקרא זה אלא לרמז כנגד מלחמת היצר.
וביסוהו על פי דבריו של רבינו בחיי אבן פקודה
בספרו 'תורת חובות הלבבות' (ספר יחוד המעשה, פרק ט),
שאמרו על חסיד אחד שפגע באנשים ששבו
ממלחמת האויב, ושללו שלל אחר קרבות
עזים. אמר להם: 'שבתם מן המלחמה הקטנה
שוללים שלל, התעתדו למלחמה הגדולה'. תמחו
ואמרו לו: ומה היא המלחמה הגדולה? אמר
להם: מלחמת היצר וחיליו. כי 'המלחמה' בה"א
הידיעה, היא מלחמת היצר. ובדרך זו ביארו (עי'
ש"ה טז) מה שאמרו בזה חז"ל (קידושין כא; ועי' רש"י לט"ז פס'
יב) 'לא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע', שכן
עיקר דברי התורה כאן אינם אלא כנגדו, כי
השונא הגדול שיש לך בעולם הוא יצרך הנמסך
בכוחות נפשך' (חפ"ז טז).

הפשט והרמז

היה הרה"ק הרבי ר' בונם מפשיסחא זצ"ל
[גלב"ע י"ב באלול תקפ"ז] אומר בזה (עי' יחידיו הרי"ם כאן) כי
הלא כל דברי התורה נדרשים בדרך פשט, רמז,
דרש וסוד. ובזמן שישראל יושבים על אדמתם
וצריכים לפרקים להילחם כנגד אויביהם, אזי
פשטות הדברים היא במלחמת שונאי ישראל
וצריהם, והרמז הוא כנגד היצר. אך כאשר נפוצו
ישראל בגלות בין האומות, אזי פשטות הכתוב
היא במלחמת היצר, והרמז הוא כנגד האויבים.
כי הוראת התורה תקפה שחירה היא לעולם
לקיימה על פי פשוטה.

ובכתה את אביה ואת אמה ירח
ימים ואחר כן תבוא אליה

(דברים כא, י)

נישואין שסופם גירושין

נהוג עלמא, וכן הסיקו הפוסקים, לכתוב
בנוסח הכתובה 'בכך וכך לחודש פלוני', ואילו
בגט כריתות הנוסח הוא 'בכך וכך לירח פלוני'.
ובלבוש (סו. ב. קכ"ג) מצא רמז לדבר מן המקראות,
שכתוב אחד אומר 'גרש ירחים' (לפני ג' יר), היינו
לכתוב ירחים גבי גירושין. וכתוב אחר אומר
'כי יקח איש אשה חדשה' (לפני ג' ט), הרי שבגי
נישואין מתאימה תיבת 'חודש'. על פי הדברים
האלה יש לתמוה למה נאמר כאן 'ירח ימים'
שהוא לשון גירושין, והרי הוא עומד לשאתה
לו לאשה.

אלא, הביא החיד"א (יוסף קאסל, תהלים קמ"ט, ט) בשם
הגאון רבי גבריאל מקראקא זצ"ל, הוא אשר דיבר
הכא הכתוב, לרמז
מיד בנישואין כי
סופו לשנוא
אותה, ויבוא
לידי גירושין.

פי יהיה לאיש בן סורר ומורה
(דברים כא, יח)

ובן סורר ומורה נהרג על שם סופו, הגיעה תורה
לסוף דעמו, סוף שמכלה ממנו אביו ומצקס ליימורו
ואינו מולא, ועומד צפרסת דרכים ומלמסס את
הצריה, אמרה תורה ימות זכאי ואל ימות חייב

מקלקל אחרים

אמר הרה"ק מקאצק זצ"ל (עמוד האמת וירא ד"ה כי שמש),
'בן סורר ומורה נהרג על שם סופו', היינו סוף
שמו. ששמו 'בן סורר ומורה' מכיל שני חלקים:
סורר, ומורה. וכל זמן שרק בפני עצמו הוא סורר
ואינו נוהג כראוי, עדיין אין עליו עונש מיתה,
כמו שמצינו (ד"ה טז) בישמעאל שאמר הקב"ה
למלאכים שעכשיו הוא כשר. אבל כאשר הוא
גם מורה לאחרים לנהוג כמותו, על זה הוא
מתחייב בנפשו. זהו שנאמר בו שנהרג על שם
סופו, היינו שמו הסופי 'מורה'.

בננו זה סורר ומורה (דברים כא, כ)

סלחנות ההורים לבנם הסורר

בתחילת הפרשה נאמר 'כי יהיה לאיש בן
סורר ומורה' מלא ו', ואילו כאן כשההורים
מספרים אל הדיינים, הם אומרים 'בננו זה סורר
ומורה', חסר ו'. ומאי שנא.

אלא, דייק הגאון רבי חיים קניבסקי זצ"ל (טעמא
דק"ה), בתחילת הפרשה מתואר הבן על ידי התורה
'מורה' באופן מלא וגורף. ואילו כאן מדברים
ההורים, ואצלם תמיד הילד מצטייר פחות גרוע
ממה שהוא באמת. [וכמו שכבר אמרו לפרש בזה בדרך
צחות: 'בננו זה - סורר ומורה איננו, אלא 'שומע בקולנו'.
אולי הוא מעט 'זולל' או מעט 'סובא', אבל לא כמו שזה
נראה כלפי חוץ. ובדרך צחות יש לרמזו כן בתרגום, שכתב
על תיבת 'ותפסו בו' 'ויחדון ביה'. שיכול להתפרש מלשון
שמחה, שהוריו ישמחו בו]. הורים כאלו, שנוטים
לדחות את הביקורת על ילדם ומיד מצדיקים
את מעשיו, הורסים בכך את חינוכו, ועדיין לגדול
פרא, סורר ומורה [ועי' מהרש"א (ד"ה סטקסין ע"ה)].

עד ירש אחיה אתו (דברים כב, כ)

וכי תעלה צלצן שימסו לו קודם שידרשו,
אלא דרשו שלל יסא רמאי

דרשת החתן

מצא כאן האמרי אמת' זצ"ל (סוג' נלקיטו יסדה) רמז
בדרך הלצה למנהג
שהחתן דורש
בשעת שמחת
נישואיו. שהרי
חתן נקרא בעל
אבידה המחזר

ברכת מזל טוב

לידוע הדין הרה"ח ר' נפתלי צבי אברמביץ שליט"א, מופתים המוכן ותוכניו
ואתו עשו אביו הדין הרה"ח ר' שלמה חנן שליט"א, מופתים המוכן ותוכניו
הם האב ובנו שראו את החדש, העומדים לימינו בכל עת בעין יפה
לרגל שמחת התלמוד לבנו נדוד ודודו שידורו משיעורי מורנו
וכן לראות חוב נחת מוכן וסכל רובו שיתמו וסכל לבב כל בשר והצלחה עד בלי די, ודרוש נגדו
מאור: ישראל מוסק ואברהם מרדכי טאמן בשם מכון 'אור חדש'

ג"י
7:26
7:55
סו"ה
8:26
9:03
ר"ח
8:55
9:22

נצחון במלחמת היצר, להמליך הקב"ה
על ענייני הרשות

כי תצא למלחמה על אויביך ונתנו ה' אלוך בידך ושביט שבי (כ"ה).

במלחמת היצר דיבר הכתוב

הזוהר הקדוש (יוזר חמש בפרשת; ועי' אלפיך ואורח' בריס פרשת) רמז כאן על מלחמת
היצר הרע, שהוא האויב המר של האדם וכלשון חז"ל אין לך גולן גדול
מזה, שרוצה לקחת מהאדם את כל כוחותיו ולהפריעו מקיום עבודת
ה' יתברך, והיא היא המלחמה הקשה והגדולה ביותר שיש לאדם (עי'
חובות הלבבות שער יחוד המעשה פ"ה). ועל זה מעירה התורה הקדושה את האדם, לבל
יניח עצמו, אלא יצא למלחמה ואז יזכה להתגבר עליו.

ועל דברי הזוהר האלו אמר הרה"ק הרבי ר' בונם מפשיסחא זצ"ל
[גלב"ע י"ב באלול תקפ"ז] (מובא כמה פעמים בחזקתו של הרה"ק רבי מרדכי הכהן מליטין ז"ל [גלב"ע ט' גאלל
תר"ס] מירדק כי תצא לוח ב לוח ב שכל לוח ב ועד; וכן בפרשת ט"ס כי לא תה; שפיר דיק שם לוח פה), ד"ה
כי 'אין מקרא יוצא מידי פשוט', בכל זאת, יש פסוקים אשר האופן
הנדרש בדרך רמז, הוא-הוא פשט הכתוב כפשוטו, וכדוגמת הפסוק
שלפנינו, שאכן בזמן שהתקיימו מלחמות בפועל, היה פשט הפסוק על
מלחמות המצוה באומות - מלחמה גשמית באויב חומרי, והרמז בפסוק
היה על מלחמת היצר - מלחמה באויב רוחני. אבל בזמנינו שספו תמו
מלחמות המצוה, הרי שהפשט הפשוט בפסוק מדבר על האדם היוצא
למלחמה כנגד יצרו הרע המסיתו לדבר עבירה ח"ו, והכתוב מזרזו
לקום ולהילחם בו, כי זאת היא מלחמה תמידית.

ברם, הפסוק מוסיף בהטחה, כי אם ירצה האדם להלחם בו באמת,
יתן הקב"ה כח בידיו שיוכל לנצח את היצר הרע וחיילותיו - 'ונתנו ה'
אלוהיך בידך, ושביט שבי', ויזכה לקיים (אויב טו) 'חילי בלע ויקיאנו'
- להוציא בלעו מפיו ולהכניע כל הקליפות ולתקן הכל (עי' ט"ז בפרשת
ד"ה כי תצא; אויב ט"ז בפרשת; ועי' יתחם משה פ"ה קידושין), שבזכות תשובה מאהבה,
כל המחשבות והדיבורים והמעשים הלא טובים, יתפכו להיות מצוות
וזכויות.

וזו כוונת רש"י על אתר 'במלחמת הרשות הכתוב מדבר'. וכפי שדרשו
בספרי החסידות (עי' בלז מים חיים תל"ד ד"ה ועתה נראה; למח דיק כי תצא ד"ה כי תצא - השני; מוה"ר מפעל
תל"ד ד"ה כי; עי' משפוטל כי תצא שנת תר"ס; ועד) כי הכוונה על ענייני הרשות. שכן היא
דרכו של היצר הרע כשהוא נלחם עם האדם הירא את ה', הוא בא
אליו בתחבולותיו ואינו מנסה מיד לפתותו לדבר איסור ולדבר עבירה,
אלא מתחיל בדברי הרשות ואומר לו עשה כך ועשה כך, שכן 'הרשות
נתונה', ובעיקר שם, באותם מעשי הרשות, מתנהלת המלחמה בראשיתה.

ואמנם גם אם יצרו של אדם מתחדש עליו בכל יום, מכל מקום
- 'אלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו' (קידושין ג), שהקב"ה נותן לו כח
ויכולת להתגבר עליו. וזה מה שנאמר: 'ונתנו ה' אלוהיך בידך'. וכל
אחד 'הרשות ביד' - ברצותו יכול להתגבר על היצר הרע הלוחם עמו
בענייני רשות, ולנצחו.

ו'רשות' האמורה בענין, הכוונה לכל אותן הנאות המותרות, כמו
ענייני אכילה והדומה לזה, שבכולן, צריך האדם להתקדש ולשלוט
בהן - 'קדש עצמך, במותר לך' (ויקרא כ). ורמז נאה אמר בזה הרה"ק
רבי אברהם שמחה מבארנוב זצ"ל (מנחם ט"ז בפרשת) 'כי תצא למלחמה על
אויביך' סופי תיבות הן: אכילה, ועל דברי הרשות הללו צריך האדם
לצאת למלחמת מצוה ולנצח.

מלחמת הרשות - להרבות כבוד שמים

ואל ישאך יצרך לאמר עדיין איני בדרגה זו של מלחמת הרשות,
כי באמת יש נקודות בתוך מלחמה זו הנוגעות לכל אחד ואחד כפי
דרגתו ומצבו. כי 'רשות' הכוונה במלכות ולממשלה, וכלשון המשנה
(אבות פ"ג מ"ג) 'היו זהירים ב'רשות'. אמור מעתה שמלחמת הרשות הכוונה
היא מלחמה על הרשות - להכיר במלכותו של הקב"ה, על כל צעד
ושעל. והמלחמה נטושה בעוזה בין היצר ובין האדם לזכור ולהכניס

אחר אבידתו (קדושין ב), ואם ציוותה התורה על מוצא האבידה לדרוש את בעליה שלא יהא רמאי, אם כן גם החתן שהוא בעל האבידה, צריך לדרוש ובכך לוודא כי אכן הוא בעל האבידה הזאת.

שִׁלַּח תְּשַׁלַּח אֶת הָאֵם וְאֶת הַבְּנִים תִּקַּח לָךְ לְמַעַן יִיטֵב לָךְ וְהֶאֱרַכְתָּ יָמִים (דברים כב, ז)

עושר מול אריכות ימים

רמז נאה נתן כאן ה'חכם סופר' זצ"ל (עי' חת"ס מהדש), כי הנה מצאנו מצוה שמסוגלת לעשירות, והיא מצות המעשר שנאמר בה (דברים יח, כב) 'עשר תעשר' שדרשו חז"ל (תענית ט) 'עשר בשביל שתתעשר', ולעומתה מצאנו בפרשה כאן מצות שילוח הקן שמסוגלת לאריכות

ימים, שנאמר 'שלח תשלח ... והארכת ימים'. והחילוק ביניהם, 'עשר תעשר' היא בשין שמאלית, ו'שלח תשלח' - בשין ימנית. וסימנך מקרא שנאמר (משלי ג טו) 'אורך ימים בימינה, ובשמאלה עושר וכבוד'.

וְלָקַחוּ וְקָנִי הָעִיר הַהוּא אֶת הָאִישׁ וְיִסְרוּ אֹתוֹ. וְעָנְשׁוּ אֹתוֹ מֵאָה כֶּסֶף וְנָתַנוּ לְאָבִי הַנֹּעֵרָה בִּי הוֹצִיא שֵׁם רָע עַל בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל (דברים כב, יח-יט)

תשלום על מלקות

דבר הלצה וחידוד סיפר ה'בן איש חי' זצ"ל [גלב"ע

י"ג באלול תרס"ט] (שד יוסף חי, דרושים עקב ד"ס כי תאמר) על אותו יהודי שהגיע לבית הכנסת בערב יום הכיפורים לקבל 'מלקות' מיד השמש, כנהוג.

כשסיים השמש מלאכתו, והמתין לקבל כמה פרוטות בשכר עמלו, כמקובל, התחכם אותו אדם ואמר לו הלא תדע את אשר אמרו חז"ל (עי' כטו"ב) 'בין ע"א וישר' ש'אין אדם לוקה ומשלם'... השיב השמש בשנינות: כלום אמרת תחנן בזמן המלקות, ענה האיש: בוודאי! ממשיך הגבאי ושואל: שמה תואיל לחזור על דבריך מה אמרת שם. עמד האיש ואמר: 'אבל אנחנו ואבותינו חטאנו'. גער בו השמש, הרי נמצאת כבר מוציא שם רע על אבותיך, כלום אינך יודע שבמוציא שם רע קיימא לן (מסכת ד) דלוקה ומשלם...

רוא דאחד - המשך מעמוד א

'ידיה' וביאר בדרך העבודה, דקאי על התורה הקדושה, כידוע (עי' מדרש משלי לא ט): מי שהוא עני בתורה ויודע שהוא עני בדעת, אפילו אם אין לו תשוקה גדולה - התורה פורשת לו כף אחת. אבל ל'אביון' התאב לכל דבר, 'עהר גייט אויס פאר איין יודיש ווארט' - לאיש כזה היא שולחת השפעות טובות וגדולות בשתי ידיים - 'ידיה שלחה לאביון'.

יסוד זה אף נלמד בפרשתנו 'כי תצא למלחמה' - אם יתיחס האדם אל פיתוי היצר כאל 'מלחמה' ממש, מלחמה על עתידו הרוחני ועל כל מהותו היהודי ירא וחרד לדבר ה', ובזה הוא יותר מעני ויותר מאביון. שלא רק שהוא תאב, אלא שמרגיש כאילו נוטל ממנו את חייו, אז מובטח לו - 'ונתנו ה' אלוך בידך'. הקב"ה יפתח לו את שתי ידיו הפשוטות לקבל שבים, ויתן לו את הכח לצנח במלחמה זאת.

'שבעה דנחמתי' - כנגד שבעה שמות של היצר"ר

דבר בעתו מה טוב, באלו השבועות הנקראים **'שבעה דנחמתי'**, וכבר פירש הרה"ק **'הברכת אברהם' מסלונים זצ"ל**, ברמז מה שנקראים כך, שהוא מלשון נחמה וחרטה, 'כמו וינחם ה' כי עשה את האדם' (בראשית ו, ו), כי בשבעה שבועות אלו יכול כל אחד להתחרט ולהנחם על שהלך אחר עצת יצרו הרע, ולתקן את מעשיו כראוי.

ואולי לכן הם במספר **'שבעה דנחמתי'**, כנגד שבעה שמות שיש ליצר הרע (סוכה כג). ואמרו דורשי רשומות, כי לכך יש לו כמה שמות, כי כן דרכו בטכסיסי מלחמה שהוא מתחפש ומסתתר מאחורי שמות וכינויים רבים, ולא תמיד האדם רואה בעליל כי הוא השונא הקם עליו להמיתו ולהרע לו, שהרי עושה עצמו כחבר שרוצה להיטיב לו ולהביא לו הנאה וקורת רוח, וצובע עצמו כידיד טוב. והתיקון על זה הוא בשבועות אלו, על ידי שהאדם מתחרט על כל המעשים שהלך בהם אחר עצת היצר. הוא שאמר שלמה המלך (משלי כד, טו) 'כי שבע יפול צדיק וקם', כנגד אותם שבעה שמות שיש ליצר הרע להפיל את האדם ברשתו באופנים שונים ובפרט בענייני הרשות.

מלחמת עמלק - מלחמת הרשות

רמז נוסף יש בו, 'שבע יפול צדיק וקם' סופי תיבות עמלק, כי זאת היתה דרכו של עמלק הרשע, לקרר את ישראל ולמצוא את הנחשלים והנכשלים וליאש אותם בדברים של מה בכך.

והיה מרגלא בפומיה דכ"ק אדמו"ר ה'פני מנחם' זצ"ל, כי עמלק ראשי תיבות 'קדש עצמך מותר לך', כי דווקא בענייני הרשות המותרים לו לאדם, שם מוצא עמלק בקעה להתגדר ולמשוך את האדם אחר תאוות הזמן, ומשם הדרך קצרה לקלקלו לגמרי.

ברם, הירא את דבר ה', מתגבר כארי, אינו מתייאש ואינו מאבד את תקוותו לשוב ולהתדבק בה', וגם אם חלילה נכשל פעם ופעמיים ושלש, הרי הוא שב בתשובה שלמה. וכפי המובא בספר **'ברכת אברהם' בשם הרה"ק היסוד העבודה' זצ"ל**, כי לא בכדי נקרא האיש הנופל 'צדיק', כי אף על פי שכבר נכשל בעצת היצר, ונפל מכל שבע המידות הקדושות, סוף כל סוף, כיון שהוא 'קם', הוא מתגבר וממשיך במלחמה ונלחם שוב ושוב, אינו מוותר ואינו מתייאש כלל, הרי הוא מעוטר בתואר 'צדיק'.

ולכך פרשתנו העוסקת ופותחת בענייני מלחמה - היא מלחמת היצר - מסיימת בפרשת מצות מחיית עמלק, ללמדנו כי סוד נצחון המלחמה הוא כאשר האדם מוחה את עמלק שבקרבו, ונוהר בענייני הרשות ומקדש עצמו במותר לו, גם אם יפול שבע, הרי הוא קם שוב ושוב בגבורה.

כן יעזרנו ה' יתברך לתקן מעשינו לטובה, וישפיע עלינו רוח טהרה ורוח קדושה, רוח של אהבת תורה ויראת שמים, כדי שנזכה כולנו להתקרב אליו יתברך שמו באמת ובתמים כראוי וכנכון, ונבוא לפניו כראוי בימי הרחמים והרחון ונכתב ונחתם לשנה טובה ומתוקה, אכ"ר.

(משכנח מן שמואל ק"ג פ"י כי תא"ל תשפ"ד)

את הקב"ה אל תוך חיו, ולהמליכו על עצמו, על אבריו ועל גידיו, כאמור (לעיל, ט) 'ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך'. וסיפא דקרא כאן, המשך הציווי הוא - 'ונתנו ה' אלוך בידך' - הלא כל הכוחות וכל ההוויות כולם הם מתנת הקב"ה, אברי האדם, מצבו ומעשיו, כולם מגזרתו יתברך, ואם כן ראוי ללחום לטובת ה'רשות' - להחזיר בתהלוכות חיו את מלכות הקב"ה, על ידי התקדשות אבריו והליכותיו לשמו יתברך ולגילוי מלכותו. וכלשון הרב המחבר (שער א"ת ס"א ט"א) בשם הרמב"ם ז"ל (מורה נבוכים ח"ג פרק כג) 'כל שכן כשנשים האדם אל לבו שהמלך הגדול הקב"ה אשר מלא כל הארץ כבודו עומד עליו ורואה במעשיו וכו' מיד יגיע אליו היראה וההכנעה בפחד השי"ת ובושתו ממנו תמיד'.

'שתמליכוני עליכם'

וזה מה שאנו מכינים עצמנו בימים אלו לקראת יום ההמלכה בראש השנה, שנתמליכו בקריאת 'המלך', וכמאמר חז"ל (ר"ה טז, א') 'אמרנו לפני בראש השנה מלכיות וכו' כדי שתמליכוני עליכם'. כלומר, שיזכור האדם בכל עת ובכל רגע שיש מלך לעולם ויפחד ממנו, וממילא יזהר כבבת עיניו להשגיח על כל מעשיו ותנועותיו.

שיחה נאה של תלמידי חכמים נשמעה במעונו של האדמו"ר מתולדות אברהם יצחק שליט"א, כאשר פעם אחת בימי חודש אלול נכנס אליו הגה"צ רבי אהרן מרדכי רוטנר זצ"ל מיקירי ירושלים, בדרכו להתפלל אצל הכותל המערבי, ופתח הרבי שליט"א ואמר: 'הנה ימים באים וכבר צריכים להכין עצמנו לומר 'מלכיות' בראש השנה'. ושאל רבי אהרן מרדכי, 'ומה זה מלכיות'. נענה הרבי ואמר: 'בחור או אברך שהולך ברחוב העיר ושומר את עינו לבלתי להביט בהן אלא כרצון ה' - הרי בזה הוא ממליך הקב"ה עליו, וזהו 'מלכיות'.

נסער ותמה רבי אהרן מרדכי, 'וכי זה שהאדם אינו פושע ובעל עבירה, לא הורג ולא מלטם את הבריות, כבר נחשב 'מלכיות'. שאלו הרבי, 'אלא מאי', נענה רבי אהרן מרדכי ואמר, כשאדם זוכר בכל תנועה ותנועה ובכל פעם שהוא מניע את ידו, שכל כוחותיו מהקב"ה הם, וממילא אינו עושה שום תנועה שלא לרצונו יתברך, בזה הוא ממליך את הקב"ה עליו. וכפי שעניי ראו אצל קודש הקדשים הרבי מבעלזא זי"ע [כידוע שזכה בבחרותו לשמש] בכל תנועה ותנועה.

והגם כי אלו הן מדרגות גבוהות ביותר של שרפי מעלה, אבל הדברים אמורים גם לאנשים כערכנו, כל אחד לפי הנוגע לו. ואל תאמר שהימים הראשונים היו טובים מהמה (עי' קצתא ט). וכפי שהוכיח אותו צדיק רבי אהרן מרדכי רוטנר זצ"ל, כאשר פעם התנצל בפניו אחד שנכוח בתוכחתו, ואמר לו 'היינט איז אן אנדערע וועלט' [היום זה עולם שונה מפעם], נענה אליו רבי אהרן מרדכי בחריפות, כדרכו: כן, ומי ברא את העולם הזה, האחר?! כלומר, הלא זה אותו בורא כל עולמים, ובכל מצב ובכל דור יש לנו לזכור להמליכו, ולא להשתמש באותו הכח שנתן לנו, כנגד רצונו חלילה.

ואכן, לא על מדרגות והשגות נעלות אנו מדברים, אלא על השגות של כל אחד ואחד לפום דרגא דיליה. ואמנם היוצר יחד לבם יודע לב כל אחד ואינו דורש מאתנו יותר מכפי השגתו, ואין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו (נ"א ז), אבל כל מה שהאדם יכול להגיע, מה שהוא בידו ובר"השגה עבורו, על זה הוא נדרש, ועל כך הקב"ה מבקש ממנו שיתאמץ וילחם - 'תצא למלחמה על אויביך' הם אויבי ה'רשות', שונאי מלכות ה', המשפיעים על האדם תחושת מלכות עצמית חלילה, תחת מלכות ה'. עליהם יש לצאת להלחם.

כפי תשוקתו יקבל מידיו הפתוחות

הרה"ק רבי זאב וואלף לנדא מסטריקוב זצ"ל [גלב"ע י"א באלול תרנ"ה] מהאריות בחבורת גדולי קאצק, בספרו 'זר זהב' (ק"ך) די"ק על הפסוק (משלי ג ט) 'כפה פרשה לעני וידיה שלחה לאביון', כי בתחילה נאמר בלשון יחיד 'כפה', ולאחר מכן אמר בלשון רבים

פרק אחד

משיעורי פרקי-אבות

וַיְהִי עַנְיִים פְּנֵי בִיתָךְ (א, ה)

רצויים תמיד

בא לומר, שכשם שכאשר מגיעים הבנים או הנכדים הם מתקבלים בזרועות פתוחות ובסבר פנים יפות, גם אם לא הודיעו מראש על בואם, ולא התכוננת לכך - כך גם העניים, קבל אותם בשמחה אף אם לא תכננת שכעת יבואו אליך...

וּבְשִׁיחֵיו פְּעָלֵי דִינֵין עוֹמְדִים לְפָנֶיךָ, וַיְהִי בְּעֵינֶיךָ בְּרָשָׁעִים (א, ח)

אל יהי רשע שעה אחת

נקיי הדעת היו שונאים ממונם בדין, ומשתדלים בכל מחיר שלא לעמוד לדין תורה, גם במחיר ויתור יקר לבעלי דינם. והטעם, שהרי אמר התנא כשבעלי דינים עומדים לפניך יהיו בעיניך כרשעים, והרי אמרו חז"ל (פי עדינים ה.) מוטב יהא שוטה כל ימיו ואל יהי רשע שעה אחת...

אוֹהֵב אֶת הַבְּרִיּוֹת וּמְקַרְבֵּן לַתּוֹרָה (א, יב)

את מי לקרב למי

היה מרגלא בפומיה דהרה"ק רבי מנחם מנדל מליובאוויטש זצ"ל (פי שיחות קדש, שטעטע תש"ז; אגרות קדש יב, אגרת דק"ק ושה) כי מדה נאותה היא לאהוב את הבריות, אבל תנאי קודם למעשה נצרך, שיהיה בזה כדי לקרבן לתורה, ולא לקרב את התורה אליהם רח"ל, שאז יצא שכרו בהפסדו.

עֲשֵׂה תוֹרָתְךָ קֶבֶעַ, אֲמֹר מַעַט וַעֲשֵׂה הֲרֵבָה (א, טו)

קבוע כמחצה על מחצה

מפרש רבי אליעזר פאפו בעל ה'פלא יועץ' בספרו 'אלף המגן', דקיימא לן (יומא פד; כחצות טו; ושה) 'כל קבוע כמחצה על מחצה דמי', אף אם אינו אלא מיעוט קטן. לכן מיעץ לנו התנא, 'עשה תורתך קבע', וכיון שתהיה תורתך קבועה יהא נידון כמחצה על מחצה. וזהו המשך המשנה 'אמור מעט ועשה הרבה', כי גם אם לא תאמר אלא מעט, אך כיון שיהיה בקביעות יחשב לך הדבר כאילו עשית הרבה.

וְלֹא הַפְּדִירֶשׁ הוּא הָעֶקֶר, אֲלֵא הַמַּעֲשֵׂה (א, יז)

התעוררות למעשה

איתא בפוסקים שאין קובעים מדרש בשבת במנחה. מפרש היה כ"ק מרן אדמו"ר ה'בית ישראל', שבת במנחה היא עת רצון, רעוא דרעיון, ואז במיוחד יש לזכור כי לא המדרש עיקר אלא המעשה, ההתעוררות למעשה היוצאת מן האמרות והדרושים.

מֹשֶׁה קָבַל תּוֹרָה מִסִּינַי וּמִסֵּרָה לַיהוֹשֻׁעַ (א, א)

הכל מפי הגבורה

דבר פלא מעיר ה'חתם סופר' זצ"ל (ויקרא פקד' אצט, כאן), שאצל משה רבינו מצינו לשון 'קבלה', ואילו אצל יהושע נאמר 'מסירה'. וכן בדורות הבאים ניתנה התורה איש לאיש במסירה ולא בקבלה. וטעם הדבר, כי משה רבינו, היה בו כח מיוחד, אותו לא היה באפשרותו למסור הלאה. וכוונת הדברים, כי כל מורה הוראה בישראל כאשר שואלים אותו שאלה חמורה בהלכה. שאלה שאין לו עליה מענה. הרי הוא מעיין בדברים ומדמה מילתא למילתא, ומשתמש בשלש עשרה המדות בהן נדרשת התורה, עד שמגיע לחקר ההלכה. מה שאין כן אצל משה רבינו, לא היה הדבר כך, אלא בכל שאלה סבוכה שעלתה על שולחנו, נאמר 'ויאמר אליהם משה עמדו ואשמעו מה יצוה ה' לכם' (במדבר טו, ה), או 'ויקרב משה את משפטן לפני ה' (ספ. ה. ה). על כן לא שייכת אצלו מסירה, כי לא מסר מה שלא היה לו בעצמו. ולכן לא אמר 'קבל את התורה', אלא 'קבל תורה'. כי התורה אשר עתה בידינו היא כוללת גם היקשים, דימוי מילתא והכרעת השכל וכיוצא באלו, אשר משה רבינו עצמו לא הוצרך אליהם, ורק ממשיכו אחריו הוסיפו באלו הדרכים, וזו התורה אשר עתה בידינו.

בזה מבואר מה שביקש משה רבינו 'יפקוד ה' אלוך הרוחות לכל בשר איש על העדה' (ספ. טו, ט), ולא מינה בעצמו מנהיג אחריו. כי כאמור אין משה רבינו יכול לתת לאחרים מה שאין לו בעצמו. והרי ידע משה רבינו שהמנהיג שיבוא אחריו לא יהיה לו את הכח של 'עמדו ואשמעו', אלא יצטרך לעמוד כדי להבין, וזו היא בחינה שאינה קיימת אצלו. לכן אינו יכול להוריש למי שיעמוד תחתיו על כן ביקש מהקב"ה שיפקוד הוא מנהיג אחריו.

בזה יבואר גם איך זה ידע בצלאל דברים שנותרו ממשה רבינו (פי במד' טו, י), אלא כי נאמר בו (שמות לא, א) 'ואמלא אותו רוח אלוקים בחכמה ובתבונה ובדעת ובכל מלאכה', וכדפירש רש"י 'ובתבונה - מבין דבר מלבו, מתוך דברים שלמד', מה שלא מצינו כן אצל משה רבינו, שהוא היה כתלמיד המובטח לשמוע מרבו בכל עת.

עַל שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים הָעוֹלָם עוֹמֵד (א, ב)

העניינים שאינם מתקדמים

בדרך צחות רמזו שלדאבוננו אנו מוצאים שבענייני תורה ועבודה וגמילות חסדים העולם 'עומד', היינו שהאדם אינו מתקדם כראוי להוסיף ולהגביר חיילים בתורה בעבודה ובצדקה, אלא נשאר לעמוד באותן השגות קטנות של ימי נעורות, ומסתפק בהן...

רמז נאה רמזו על כך בכתוב: 'הו'ן ועושר בביתו וצדקתו עומדת לעד' (מלכים ב, ג), הו'ן ועושרו הגדלים והולכים, ניכרים וניבטים הם בביתו המרוהט בפאר וביקר, אבל 'צדקתו', ענייני הצדקה שלו, 'עומדת לעד', נשארו לפי אותן השגות דלות שהיו לו בשנים קדמוניות, טרם זכה לעושר. כך זה עומד ונשאר לעד...

לֹא יָבֵא מִמֶּזֶד בְּקֹהֶל ה' גַּם דּוֹר עֲשִׂירִי לֹא יָבֵא לוֹ בְּקֹהֶל ה' (דברים כג, ג)

ביטול בתתק"ס

למה נקט הכתוב דווקא עשרה דורות, והרי גם אחרי יותר מעשרה דורות עדיין אסורים, כאמרו 'עד עולם', ומה בא לומר בדור עשירי דווקא.

תירץ המהרא"ל צינץ זצ"ל (סוכה בשית חולין של ת"ח החדש, פתגמי ארייתא לא, וכשר מוקדש), כי מי שאביו ממזר, הרי בן זה שהוא דור ראשון, יש בו רק חצי ממזרות, שזה אחד חלקי שניים. הנכד שהוא דור שני, יש בו אחד חלקי ארבעה, דור שלישי אחד חלקי שמונה, דור רביעי אחד חלקי ט"ז, דור חמישי אחד חלקי ל"ב, דור שישי אחד חלקי ס"ד, שביעי - קכ"ח, שמיני - רנ"ו, תשיעי - תקי"ב, והדור העשירי כבר אחד חלקי אלף וכ"ד, לכן הוזה אמינא שיתבטל באלף, שהוא שיעור הביטול החמור ביותר מתוך האיסורים הבטלים, שכן יש איסורים שיש להם ביטול באחד חלקי תתק"ס (פי ירושלמי, תרומות ג, ט). והא קא משמע לן קרא, שגם אז ישאר באיסורו, ואפילו באלף לא בטל.

וְלֹא אָבָה ה' אֶל-לִהְיוֹת לְשִׁמְעָאֵל בְּלָעָם וַיַּהַפֵּךְ ה' אֶל-לִהְיוֹת לָךְ אֶת הַקְּלָלָה לְבִרְכָּהּ כִּי אֶהְבֶּךָ ה' אֶל-לִהְיוֹת (דברים כג, ו)

סתירת פה מאהבה

יש לתמוה, לשם מה האריכה התורה כל כך 'ולא אבה וגו' כי אהבך' וגו'. הוזה ליה למימר בקיצור: 'ויהפוך ה' אלוך את הקללה, ותו לא מיד. גם יש להבין, ממה נפשך, אם חטאו ישראל ומגיעה להם קללה, למה אכן הפך ה' את הקללה לברכה. ואם היא אינה מגיעה להם, מה אכפת לן בקללתו. יקל כרצונו, כי אין דבריו אלא סתם הבל ורעות רוח. כמאמר (החלם קט, נח) 'יקללו המה, ואתה תברך'.

אלא, מבאר ה'חתם סופר' זצ"ל (סוכה בשבת מיהרה, בלן ד"ה לא תאור) הענין הוא בדומה למי שמדבר סרה על גדול הדור, רק פתי יאמין שבאמת פגם על ידי דיבורו בגדולת אותו החכם. דבריו אינם מעלים או מורידים כלום, כי הוא עפר ואפר ביחס אליו. אולם מי מאוהבי אותו הגדול, שדעתו יפה ואינו מסוגל לשמוע דברי בלע על אותו החכם, למרות שאין הדיבורים משפיעים, ימהר הוא לחסום את פי הנבל, למנוע מלהשמיע את דברי הנאצה שלו לאוזן כל. זהו שאמר הכתוב כי הטעם אשר 'ויהפוך ה' אלוך את הקללה לברכה', אינו בגלל חשש מהשפעת הקללה, אלא מפני הטעם הפשוט 'כי אהבך' ה' אלוך, 'ולא אבה ה' אלוך לשמוע אל בלעם', וחם שלא יוציא חלילה כאלה דיבורים עליו.

כִּי ה' אֶל-לִהְיוֹת מְתַהַלֵּךְ בְּקֶרֶב מַחֲנֶיךָ לְהַצִּילֶךָ וְלִתֵּת אִיבֶיךָ לְפָנֶיךָ וְהָיָה מַחֲנֶיךָ קְדוֹשׁ וְלֹא יֵרָאֶה בְּךָ עֲרֹת דָּבָר וְשָׁב מֵאֲחֵרֶיךָ (דברים כג, טו)

תשובה על ידי התרוממות הנפש

כתב הרה"ק במברניב זצ"ל בספרו 'חמרא טבא' לבאר על פי מה שאמרו חז"ל (אבות ג, ב) 'הסתכל בשלשה דברים ואי אתה בא לידי עבירה. דע מאין באת, ולאן אתה הולך, ולפני מי אתה עתיד ליתן

נציבי מכון 'אור חדש'

אשר נשא לבם אותם להיות עמודי התווך ופטרונני המכון בהפצת סעינות התורה והחסידות

אלה יעמדו על הברכה

הרב שלמה חנוך אברמצי'ק ומשפחתו שיחיו
פלעטבוש - ניו יורק

הרב נפתלי צבי אברמצי'ק ומשפחתו שיחיו
ליקוד - ניו ג'רזי

הרב אליעזר דוד איצקוביץ ומשפחתו שיחיו
ברוקלין - ניו יורק

הרב שלמה יוסף בידרמן ומשפחתו שיחיו
מנסי - ניו יורק

הרב ירמיה בראך ומשפחתו שיחיו
ברוקלין - ניו יורק

הרב חיים אברהם בראך ומשפחתו שיחיו
ליקוד - ניו ג'רזי

משפחת ברין הנכבדה שיחיו
ירושלים - ישראל

הרב ישראל שמעון בריקמן ומשפחתו שיחיו
ברוקלין - ניו יורק

הרב יהודה לייב אברהם גוטמן ומשפחתו שיחיו
ברוקלין - ניו יורק

הרב יוסף ברוך גליקסמן ומשפחתו שיחיו
ברוקלין - ניו יורק

הרב אברהם יעקב גרינשטיין ומשפחתו שיחיו
פלעטבוש - ניו יורק

הרב ידידיה גרינשטיין ומשפחתו שיחיו
ברוקלין - ניו יורק

הרב שלמה הלר ומשפחתו שיחיו
ליקוד - ניו ג'רזי

הרב שאול וואססערטהייל ומשפחתו שיחיו
סומס ריב - ניו ג'רזי

לע"נ הרה"ח ר' מאיר בן הרה"ח ר' שמחה יצחק זאייאנץ ז"ל
נלב"ע ג' בסיון תשפ"א

הרב מנדל טייטלבוים ומשפחתו שיחיו
לונדון - אנגליה

הרב חיים בער יוסטמן ומשפחתו שיחיו
ברוקלין - ניו יורק

הרב אהרן לב ומשפחתו שיחיו
ירושלים - ישראל

הרב יעקב יוסף לב ומשפחתו שיחיו
ברוקלין - ניו יורק

לע"נ הרה"ח ר' אפרים מנחם בן הרה"ח ר' אברהם יצחק לנדא ז"ל
נלב"ע כ"ו בניסן תש"פ

הרב יעקב זעליג לנדא ומשפחתו שיחיו
ברוקלין - ניו יורק

הרב חיים דוד מונדרוביץ ומשפחתו שיחיו
ליקוד - ניו ג'רזי

הרב דוד מרגליות ומשפחתו שיחיו
לונדון - אנגליה

הרב יעקב מאיר פיגא ומשפחתו שיחיו
ליקוד - ניו ג'רזי

הרב שלמה פעדער ומשפחתו שיחיו
וויליאמסבורג - ניו יורק

הרב מרדכי צבי קאהן ומשפחתו שיחיו
לונדון - אנגליה

הרב מרדכי יהודה הלוי קליין ומשפחתו שיחיו
ברוקלין - ניו יורק

הרב אברהם משה קראוס ומשפחתו שיחיו
לונדון - אנגליה

הרב יעקב קריימן ומשפחתו שיחיו
ברוקלין - ניו יורק

הרב יוסף שטרייכר ומשפחתו שיחיו
ברוקלין - ניו יורק

משפחת שקאף הנכבדה שיחיו
שקגו - אילינוי

הרב מאיר שרייבער ומשפחתו שיחיו
ציריך - שווייץ

עיצוב ועמוד: י' 217-130-0527

ויק'ר לה. לכן כל זמן שהוא נוהג כהוגן, אף אם חוטא לפעמים ומשורת הדין היה עליו להיענש באיבוד ממנו, עדיין מחמת שמתפלל עליו העני ומבקש מהקב"ה שימשיך להשפיע על העשיר אריכות ימים וממון רב, כדי שהוא ימשיך לתמוך בו, ראוי הוא לכך מצד תפילת העני. אבל כיון שתפסיק לתת לו, שוב לא יתפלל עליו, והרי יודע אתה היטב את מצבך, וכמה עבירות יש בידך, אשר בגינן ראוי לקחת ממך את כל הממון.

וזהו שאמר 'ולא יקרא עליך אל ה', היינו ששוב לא יתפלל אל ה' לשלוח פרנסתו על ידך, כי ממילא אתה לא נותן לו את שלו, והרי 'והיה בך חטא', ומחמת עוונותיך תפסיד את הונך.

וְאֶמְרָה מֵאֵן יִכְמִי לְחָקִים לְאֶחָיו שֵׁם בִּישְׁרָאֵל (דברים כה, ו)

ממון, אישות ונוי

בגמרא (פסחים ג) שנינו כי המייבם את אשת אחיו צריך לכוון בייבום רק לשם מצות ייבום, ולא לשם אישות, לא לשם ממון ולא לשם נוי. ואם נתכוון לאחד מאלו, קרוב להיות פוגע בערוה, והולד ממזר. כתב בספר 'קטרת סמים' לרבי אהרן טננבוים זצ"ל כי ענין זה מרומו גם כן בפסוק, שתיבת 'מאן' ראשי תיבות 'ממון אישות נוי', היינו גם שאין דעתו לאחד משלשה אלה - לא אבה יבמי.

בְּדֶרֶךְ בְּצִאתְכֶם מִמִּצְרַיִם.

אֲשֶׁר קָרָךְ בְּדֶרֶךְ (דברים כה, יז-יח)

איבה ללא גבול וסיבה

מהו שהדגישה התורה פעמיים את ענין היות בני ישראל בדרך.

מבאר ב'לקוטי חבר בן חיים' [מתלמידי החתם סופר] (ח"פ לקוטי פסחים), לפי שזהו עיקר הטענה נגד עמלק. כי אילו היתה לבני ישראל ארץ מושב, שמא היה להם פתחון פה. שכן דרך היא שפורצות מלחמות עולם מזה שאומה אחת רוצה לכבוש חלקת אדמה מאומה אחרת, ואין-סוף כססוכים נובעים ממחלוקות על שטחים וחבלי ארץ. אבל כאן הרי היו בני ישראל

בדרך, ועדיין לא היתה להם שום ארץ, כך שלא היתה שום סיבה מוצדקת לפתוח נגדם במלחמה זולת רשעות לשמה, ואין זו אלא שנאת עולם לעם עולם. ועל זה יש להשיב להם בשנאת עולם עד סוף כל הדורות.

דין וחשבון. כי הנה שתי העצות הראשונות מתוך השלש הללו, אמנם מרחיקות מהעבירה, אך יש בהן משום עצבות. לעומתן העצה של 'ולפני מי' מונעת מפני העבירה בדרך של התרוממות הנפש, וזו מעלתה על פני האחרות. זהו שאמר הכתוב 'כי ה' אלוקיך מתהלך בקרב מחניך', שתזכור תמיד לפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון, וממילא 'ולא יראה בך ערות דבר', היינו שלא תצטרך לחשוב 'מאין באת', וכן לא תצטרך להגיע לידי 'ושב מאחריך' היינו 'לאן אתה הולך'. ואכן 'להצילך ולתת אויביך לפניך' ראשי תיבות 'אלולי' (דורש טוב ושערי ארובה [לר' אלתרמן]) רם לוח כ: שפ"א חר"פ ד"ס בפסוק כי: ושה', כי יש בזה לימוד על דרכי התשובה הרצויות.

וְעֵשִׂיתָ בְּאֲשֶׁר נִדְרָתָ לַה' אֶל־לִיךְ נִדְבָה אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ בְּפִיךָ (דברים כג, כד)

לפני שמצטננת ההתלהבות

איתא (פסחים טז י"ב) לפרש את התיבות 'כאשר נדרת', שהכוונה תיכף ומיד ללא שהות כלל, לפי שבתחילה עדיין נמצאים כולם תחת הרושם וההתעוררות הגדולה, אך עם הזמן מתקרר הלהט.

התלהבות גם בעת התשלום

המגיד מווידיסלאב זצ"ל [בעל העשרה למאה' ואביו של הרבי ר' בונם מפשיסחא זצ"ל] מפרש (דברים ט) לאידך גיסא. כי בעת ההתרמה, כולם נלהבים לנקוב סכומים יפים לצדקה, אבל כאשר צריכים לפרוע את חובם, הם כבר לא כאלו נדיבים... ואמר קרא, כי כאשר אתה בא לפרוע את חובך הישן שאתה חייב להעלות, והתאחרת עד עתה, בכל זאת עשה זאת בהרחבה ונדבת הלב, ממש כמו באותה ההתלהבות שהיתה לך כאשר נדרת, כאילו זה עתה נדרת.

בְּיוֹמוֹ תִּתֵּן שְׂכָרוֹ ... וְלֹא יִקְרָא עָלֶיךָ אֶל ה' וְהָיָה בְךָ חֲטָא (דברים כד, מז)

תפילת העני על העשיר

הקשה רבי חיים ב"ר בצלאל זצ"ל [אחי המהר"ל] בספרו 'ספר החיים' (ספר פרנסה וכלכלה פרק ט), למה נאמר 'ולא יקרא עליך', יותר היה ראוי שיאמר 'וקרא עליך אל ה', והיה בך חטא'.

ומתרגם, כי הכסף של העני ניתן משמים כפקדון לעשיר. ואף שהעשיר חושב שהוא עושה טובה לעני, אבל באמת אינו אלא קופאי המנהל את כספי הזולת. שכן יותר ממה שבעל הבית עושה עם העני העני עושה עם בעל הבית

בשורה טובה

לציבור שורדי התורה, רבני ותלמידיהן

א"ה בקרוב ניתן יהיה להשיג את הכרך החדש שרבים ציפו לו, החותם את הסדרה שכבשורה את עורסי התורה

חדא פלפלתא - חומש דברים

ובו שיעורים בענין ובפפול על ירה האיתנים (ד"ה, שבת תשובה, יוה"כ, סוכות)

ככל הנראה יתאפשר להשיג גם מהדורה מוקדמת מיוחדת על שיעורי ירה האיתנים לחוד

פרטים מלאים יפורסמו בעז"ה בשבוע הבא

הודעה חשובה

בשבת סליחות, פר' נצבים-וילך, ישבות א"ה מודני הרב שליט"א באנטוורפן - בלגיה יצ"ו
פרטים על סדרי השבת, זמני התפילות וסליחות במוצאי"ק, שיעורים וקבלת קהל, יבואו א"ה בהמשך

זמני השיעורים והדרשות בימות החול ובשבתות בביהמ"ד 'אורי שבחבורה', ארגמן 4 ירושלים •

6:15 - שיעור בתלמוד ירושלמי	מנחה ער"ש: 10 דק' לאחר זמן הרה"ג
6:35 - שיעור דף הוי"ו בבבלי, לאחר"כ תפילות שחרית, אחר תפילת שחרית שיעור בחושב שר"י	בין קבלת שבת לתפילת ערבית
יום חמישי בשעה 21:15 שיעור בספח"ק שפת אמת	דרשה מענייני הפרשה ודברי התעוררות

© כל הזכויות שמורות למכון 'אור חדש' ירושלים. לקבלת הליגות, חירות, תרומות והצעות ניתן לפנות בכתבת דוא"ל: shiurey.r.d@gmail.com

ניתן לשמוע את שיעורי מודני הרב שליט"א בטלפון: 073-321-073
ובארה"ב בטלפון: 1917-456-8021
* פירוט חי
1 < דף חומש בבלי ארזיש
2 < 2 שיעורי ירושלמי ארזיש
3 < 2 שפת אמת ארזיש
4 < 1 דף חומש בבלי ארזיש
5 < 1 דרשות בלח"ק